

JUDr. Eduard Szattler

PRÁVNE A MORÁLNE ASPEKTY PLAGIÁTORSTVA

(pôvodne publikované v časopise Duševné vlastníctvo 1/2007)

Úvod

V starovekom Ríme bolo slovo plagiátor (*plagiarius*) označenie pre únoscu, a to predovšetkým únoscu detí alebo otrokov. Za akt plagiátorstva (*plagium, crimen plagii*) sa potom považovalo i poskytnutie útočiska cudziemu otrokovi na úteku. Aj v súčasnej spoločnosti je plagiátorstvo stále nežiaducim javom, avšak obsah tohto slova sa časom podstatne zmenil a zachoval sa len v prenesenom význame. Pod latinským pojmom *plagium* dnes totiž svojím spôsobom tiež chápeme akúsi obdobu "únosu". Máme však na mysli "únos" názorov, nápadov a iných nehmotných bohatstiev, ktoré sa neoprávnene "privlastňujú" a vydávajú za originálne, pôvodné. Na rozdiel od Rimanov je teda dnešná forma plagiátorstva menej spoločensky nebezpečná, ale len z tohto dôvodu by nemala byť tolerovaná alebo celkom ignorovaná.

Plagiátorstvo nie je novoobjaveným fenoménom. V rôznych podobách sa s ním stretávame už oddávna. V modernej dobe patrí medzi smutne známych plagiátorov slávny americký producent a scenárista J. Cameron¹ v súvislosti so scenárom k filmu Terminátor (1984) alebo Michael Bolton, spevák a hudobník, domnelý autor skladby "Love is a wonderful thing", o pôvode ktorej rozhodol až súd, keď skutočným autorom priznal neuveriteľných 5,4 milióna amerických dolárov v autorsko-právnom spore.² Z plagiátorstva, ktorého sa mal dopustiť počas štúdií, bol v zahraničnej tlači nedávno obvinený dokonca aj súčasný ruský prezident Vladimir Putin.³

S postupným rozmachom internetu a ostatných sofistikovaných nástrojov komunikácie plagiátorstvo preniklo postupne aj u nás do každodenného života a v nebyvalom rozsahu prerástlo do nových foriem bez značného rozruchu všetkých zúčastnených. K najviac postihnutým oblastiam patrí neodškriepiteľne školstvo, ktoré už dlhší čas zaznamenáva prípady zneužívania výsledkov duševnej práce druhých na splnenie vlastných akademických úloh a cieľov. Mimoriadne alarmujúce sú množiace sa odhalené prípady na stredných a vysokých školách, kde autori referátov, seminárnych, diplomových, dizertačných, ale aj habilitačných prác siahajú po praktikách, ktoré sa vymykajú základným princípom vzdelávania. Na účely článku v snahe zjednodušiť výklad sa zameriame na plagiátorstvo súvisiace s písaním diplomových prác.

Definícia plagiátorstva

Zarážajúce na súčasnom stave sú ľahostajný prístup k plagiátorstvu spolu s názormi, ktoré sú pomerne rozšírené. Podľa mnohých je v poriadku prevziať časť cudzieho textu a neuviesť zdroj, ak sa takto prevzatý text dostatočne parafrázuje. Je tiež populárne tvrdiť, že pri konzultovaní konceptov prác, a nedokončených verzií nie je potrebné vyznačiť citácie. K novším prejavom ignorancie patrí názor, podľa ktorého pri stiahnutí anonymnej odbornej diskusie z internetu nie je možné uviesť zdroj, keďže žiadny "neexistuje".⁴ Zdá sa, že nemalá

1 V spore o autorstvo s ním uspel Harlan Ellison, podľa ktorého skorších prác vytvoril Cameron Terminátora.
<http://www.imdb.com/name/nm0000116/bio> (5.2.2007).

2 <http://www.famousplagiarists.com/entertainment.htm> (5.2.2007).

3 <http://www.washtimes.com/world/20060324-104106-9971r.htm> (5.2.2007).

4 LECLERCQ, T.: *Failure to Teach: Due Process and Law School Plagiarism*, 49 J. Legal Educ., 1999 v GREEN P.S.: *Plagiarism, Norms, and the Limits of Theft Law: Some Observations on the Use of Criminal Sanctions in Enforcing Intellectual Property Rights*. Hastings law journal, vol.54, november 2002, s. 186.

skupina autorov nemá jasnú predstavu ani o tom, že plagiátorstvo existuje, a ak áno, tak im nie je zrejmá jeho podstata.

Rýchlu pomoc pri hľadaní exaktného významu pojmov plagiát, plagiátorstvo alebo plagiátor ponúkajú v prvom rade slovníky cudzích slov a rôzne výkladové slovníky. Podľa slovenského slovníka cudzích slov⁵ je plagiát napodobenina, kópia pôvodiny, knihy, diela, vydávaná za originál. Plagiátorstvo je potom napodobňovanie pôvodín. Všeobecný anglický oxfordský slovník pod pojmom dopustiť sa plagiátorstva (*plagiarise*) uvádza, že ide o použitie cudzích myšlienok a slov ako keby boli vlastné.⁶ Asi najkomplexnejší výklad pojmu plagiátorstvo vrátane objasnenia pôvodu tohto slova ponúka prestížny americký právnický slovník Black's Law Dictionary. Plagiátorstvo definuje ako použitie originálnych myšlienok a tvorivých vyjadrení inej osoby s úmyslom prezentovať ich ako vlastné myšlienky a vyjadrenia.⁷

V praxi sa stretávame aj so zjednodušenými výkladmi uvedených pojmov, ktoré spočívajú v prostom napodobňovaní alebo kopírovaní práce a v nich obsiahnutých myšlienkach. Vo väčšine prípadov týmto výkladom chýba podstatný pojmový znak plagiátorstva, ktorým je už uvedený úmysel prezentovať navonok cudzie výsledky duševnej činnosti (myšlienky a ich vyjadrenia) ako svoje vlastné.

Od plagiátorstva musíme odlišiť derivatívnu prácu, ktorá je odvodená od už známych výsledkov činnosti človeka, od existujúcich poznatkov a skúseností. Veľmi výstižne, hoci nepriamo, pomenoval tento moment prof. Lessig, ústavný právnik a vizionár v oblasti autorského práva, zakladateľ hnutia Free culture. V predslove ku svojej knihe s rovnomenným názvom⁸ sa otvorene priznáva k skutočnosti, že premisy i závery jeho práce sú z veľkej časti prevzaté od iného autora.⁹ Lessig podľa nášho názoru trefne tvrdí, že každá práca je svojím spôsobom derivatívna, keď stavia na vedomostiach svojich predchodcov.

Nazdávame sa, že okrem derivátov majú svoje miesto v tvorbe človeka aj práce kompilované, ktorých prínos môže spočívať v spojení dovedy nespojených cudzích prác alebo ich častí, pričom pri správnom prístupe nemôže byť kompilát synonymom plagiátu.

Uznávame, že hranice medzi plagiátom, derivátom a kompilátom sú veľmi krehké, nie sú to jasné červené čiary, lež pestrofarebné polia, v ktorých sa musíme citlivo orientovať.

Plagiátorstvo ako inštitút morálky

Plagiátorstvo vnímame ako kategóriu, ktorá zasahuje rovnako do oblasti morálky i do oblasti práva.

Keďže plagiátorstvo má predovšetkým morálny rozmer, je potrebné o ňom hovoriť ako o etickom probléme. Etika, ako elementárny teoretický prameň zaoberajúci sa otázkami

5 ŠALING, S. a kol.: Slovník cudzích slov. Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava, 1970, s.856.

6 Oxford advanced learners dictionary. Chief editor Cowie, A.P., Oxford University press, Oxford, 1991, s. 943.

7 Black's Law Dictionary. Editor in chief Garner, B.A., West Publishing co, St. Paul, 2004, s.1187.

8 LESSIG, L.: Free Culture. Penguin Books, New York, 2004, s.XV.

9 Lessig stavia na práci Richarda Stallmana, zakladateľa združenia Free Software Foundation a obhajuje rovnaké princípy a ideály o slobodnom šírení a zdieľaní kreativity.

morálky a mravnosti, neskúma len otázky správneho ľudského konania, ale snaží sa viesť človeka i k tomu, aby konal "dobro".¹⁰ Je potrebné pripomenúť, že ľudstvo nepozná univerzálnu morálku a teda pohľad na rôzne aspekty konania človeka sú vecou morálky spoločenstva, ktorého je jednotlivec členom. Napriek tomu sa domnievame, že v prípade plagiátorstva panuje vo svete prevažujúca mienka, podľa ktorej je plagiátorstvo zavrhnutiehodný prejav ľudského správania sa, ktorý je spojený s deformáciou charakteru.

V procese nakladania s cudzími myšlienkami ako s vlastnými dochádza k vzniku viacerých vzťahov založených na mylných predpokladoch. V prvom rade treba hovoriť o tom, že prisvojenie si výsledkov cudzieho snaženia a ich následné prezentovanie pod vlastným menom dáva takémuto "autorovi" výhodu, ktorú by inak nezískal. Konečné hodnotenie a niekedy aj udelenie akademického alebo vedeckého titulu tak môže byť založené na amorálnom konaní. Podľa rozsahu plagiátorstva sa znižuje vlastný vklad autora do konečnej práce, neprímerane sa skracaje čas na jej zhotovenie, nepracuje sa so zdrojmi, čím sa popiera samotný zmysel vzdelávania. Navyše sa tým devalvujú vlastné tvorivé možnosti a znevažuje sa práca pôvodného autora, ktorá bola zneužitá. Takouto prácou sa neskôr vyvoláva u hodnotiaceho pedagóga alebo komisie mylná predstava o "autorových" schopnostiach, názoroch a charakterových kvalitách. V prípade neskoršieho zverejnenia takejto práce môže mať odhalenie plagiátora aj dopad na povest' inštitúcie, ktorá pôvodne prácu hodnotila.¹¹

Bohužiaľ, práve otázky osobnej morálky v súvislosti s plagiátorstvom bývajú v našich končinách neprímerane zľahčované. Plagiátorstvo sa síce vníma navonok v princípe negatívne, ale zväčša sa o ňom hovorí len formálne, v rámci vzdelávania neexistuje žiaden zjednocujúci systém prevencie, ktorý pre študentov, budúcich vedeckých a výskumných pracovníkov a učiteľov, otvára etickú dimenziu štúdia a neskoršej vedeckej práce. Rovnako aj sankcie za plagiátorstvo v akademickej obci sú často definované len minimálne a tiež sa uplatňujú v minimálnom rozsahu.

Plagiátorstvo a právo

V súvislosti s morálkou môžeme zjednodušene právo vnímať aj ako nástroj na definovanie niektorých morálnych noriem, ktoré sa potom stávajú vynútiteľnými štátnou mocou. Plagiátorstvo ako morálna kategória má istú previazanosť aj na oblasť práva. Konkrétne ide o právo duševného vlastníctva, kde má plagiátorstvo najbližšie k právu autorskému, hoci vo výnimočných prípadoch sa môže plagiátor dopustiť aj nekalosúťažného konania alebo porušenia priemyselných práv. Tu je nevyhnutné zdôrazniť, že plagiátorstvo nie je osobitným inštitútom práva a nie každý jeho prejav možno považovať za porušenie právnych noriem.

10 ČEČOTOVÁ, V.: Dobré mravy v slovenskom súkromnom práve. EPOS, Bratislava, 2006, s. 18.

11 Iba nedávno zarezonoval v médiách prípad len 19-ročnej plagiátorky z Harvardskej univerzity v Spojených štátoch amerických. Tamojšia študentka druhého ročníka Kaavya Viswanathan sa priznala, že bez uvedenia zdroja použila vo svojej publikovanej prvotine **pasáže z cudzej tvorby**. Pre bližší popis prípadu pozri napr. <http://www.thecrimson.com/article.aspx?ref=513000> (5.2.2007)

Plagiátorstvo a sankcie

Pri posudzovaní jednotlivých prejavov plagiátorstva je potrebné vždy aplikovať rovnaký súbor noriem, ale tie musia byť aplikované primerane, v závislosti od konkrétneho prípadu. Ako sme uviedli vyššie, plagiátorstvo nie je čierna plocha, kde je so stopercentnou určitou možné rozhodnúť, čo je preukázateľne plagiát a čo bezpochyby "biely" výsledok vlastnej duševnej tvorivej činnosti autora. Tak ako v iných oblastiach života sú niektoré prípady plagiátorstva ťažko dokázateľné, niektoré balansujú na hrane porušenia zákona, iné sú jasným porušením morálnych noriem bez možnosti udelenia špecifickej sankcie.

Pre bližší pohľad na plagiátorstvo, na vysvetlenie jemných odlišností pri porušovaní morálnych a právnych noriem a na uvedenie konkrétnych príkladov nám veľmi dobre poslúži diferenciacia plagiátorstva, ktorú ponúka prof. Stuart Green z americkej univerzity v Lousiane. Vo svojej práci o plagiátorstve a porušovaní noriem¹² rozlišuje tri skupiny plagiátorstva práve podľa sankcií, ktoré porušovateľovi za jeho konanie hrozia. Prvú skupinu tvoria sankcie morálne, neformálne v podobe spoločenskej stigmy. Sankcie, ktoré sú výsledkom disciplinárnych konaní, najmä v akademickom prostredí, a ktoré nazýva "kvázi-právnymi" sankciami tvoria druhú skupinu. Treťou je skupina právnych sankcií podľa právnych noriem (všeobecne záväzných právnych predpisov), ktoré plagiátor porušuje.

Z doterajšieho výkladu by malo byť zrejmé, že plagiátor sa vždy dopustí porušenia morálnych noriem, bez ohľadu na existenciu rôznych interných pravidiel alebo všeobecne záväzných právnych predpisov. Pokiaľ teda ide o prvú skupinu sankcií podľa Greena, tá sa uplatňuje v zásade vždy, záleží na závažnosti plagiátorovho konania a na vyspelosti spoločenstva, v rámci ktorého k plagiátorstvu dôjde. Diplomant, ktorý predloží nespochybniteľne plagiátorskú záverečnú prácu by tak mal byť v prvom rade vždy subjektom primeraného morálneho odsúdenia kolegov a učiteľov za porušenie morálnych noriem správania sa.

Navyše, vo vysokoškolskom prostredí existujú písané pravidlá, ktoré stanovujú aj sankcie za ich porušenie. Najčastejšie ide o študijné poriadky alebo disciplinárne poriadky univerzít alebo jednotlivých fakúlt, v ktorých nájdeme našu druhú skupinu sankcií. Bohužiaľ, musíme skonštatovať, že často ide len o rámcové vymedzenie pojmov, akými sú disciplinárny priestupok a podobné všeobecné inštitúty, ktorým chýba informatívny charakter, ktorý by spočíval v podrobnom vysvetlení termínov, akým je aj plagiátorstvo. Bolo by vhodné uvádzať príklady plagiátorstva, spracovať etické kódexy, ktoré by jednoznačne zaradili plagiátorstvo medzi prejavy nezlučiteľné s princípmi štúdia. Základnými funkciami etického kódexu by potom mali byť jeho preventívna a vzdelávacia funkcia. Napriek neexistencii definícií a presných podmienok postupu v prípade plagiátorstva nemôže sa podľa nášho názoru plagiátor domáhať zbavenia zodpovednosti z dôvodu vlastnej nevedomosti. Diskutabilný je potom postup disciplinárneho orgánu, ktorý má uložiť sankciu podľa všeobecných, obsahovo neurčitých interných noriem.

V prípade, že plagiátor použije práce alebo časti prác, ktoré sú výsledkom duševnej tvorivej činnosti iných autorov, teda autorských diel, poruší svojím konaním všeobecne záväzný

12 GREEN, P.S.: Plagiarism, Norms, and the Limits of Theft Law: Some Observations on the Use of Criminal Sanctions in Enforcing Intellectual Property Rights. Hastings law journal, vol.54, 2002, s.195-207.
dostupné na <http://faculty.law.lsu.edu/stuartgreen2/j-green2.pd> (5.2.2007)

právny predpis a nastupuje tretia skupina sankcií, ktorú určuje konkrétna právna norma, v našom prípade zákon č. 618/2003 Z.z. o autorskom práve a právach súvisiacich s autorským právom (ďalej len AZ). Jedným zo zákonných nástrojov, ktorý má autorom zabezpečiť účinnú ochranu ich osobnostných aj majetkových práv a oprávnených záujmov pre prípad použitia ich diel v prácach iných autorov sú predovšetkým citácie. Podľa ustanovení § 25 AZ možno bez súhlasu autora použiť krátku časť zverejneného diela vo forme citácie v inom diele len na (okrem iných) vedeckovýskumné účely. Zákon bližšie nešpecifikuje, čo je to krátka časť diela¹³, tú treba posudzovať vždy vo vzťahu k dielu ako celku, pričom v praxi je niekedy vskutku ťažké vyhodnotiť túto zákonnú kategóriu. Rovnako ťažké je ad hoc hodnotiť rozsah citácie, ktorý má byť *odôvodnený účelom citácie*. V rámci vzdelávania je receptom na úspešne sa vysporiadanie s takto všeobecne koncipovanými zákonnými normami nič iné, len časté písanie prác rôzneho rozsahu a zamerania pod dlhodobým kvalitným pedagogickým dohľadom.

Dielo, ktorého krátku časť diplomant použije bez súhlasu autora, musí byť *zverejnené*, teda autor musel pred citovaním z diela prejať vôľu, aby mala verejnosť k jeho dielu prístup.¹⁴ Len v takom prípade nepotrebujeme autorov súhlas na použitie krátkej časti jeho diela formou citácie. Ak teda chce diplomant citovať z nezverejneného diela¹⁵ musí od autora takého nezverejneného diela získať súhlas vo forme písomnej licenčnej zmluvy.

Zákon ďalej uvádza, že *pri citácii sa musí uviesť meno autora alebo jeho pseudonym, ak nejde o anonymné dielo, alebo meno osoby, pod ktorej menom sa dielo uvádza na verejnosti, ako aj názov diela a prameň*. Tu je nevyhnutné upozorniť na to, že zákon vyžaduje citovať aj v prípade, ak ide o anonymné dielo, teda ak autor diela nie je známy. V takom prípade je potrebné uviesť názov diela a prameň. Podrobné formálne nároky na citácie sú stanovené rôznymi štandardmi. K najznámejším a najpoužívanejším patrí medzinárodná norma ISO 690 Documentation – Bibliographic references – Content, form and structure¹⁶ a ISO 690-2 Information and documentation – Bibliographic references – Part 2: Electronic documents or parts thereof. Ďalej poznáme napríklad citovanie podľa oxfordského alebo harvardského štýlu, ktoré pochádzajú z dielne prestížnych svetových univerzít. Odlišnosti spočívajú v štruktúre používaných údajov, ktoré majú z hľadiska systematiky pomáhať k identifikácii a spätnému vyhľadaniu použitých zdrojov.

Porušenie právnych noriem a uplatnenie sankcií za plagiátorstvo sa stávajú relevantným najmä v súvislosti so zverejnením práce plagiátora, keď má pôvodný autor možnosť oboznámiť sa s jej obsahom a domáhať sa ochrany, ktorú mu priznávajú viaceré právne predpisy.¹⁷

13 Český autorský zákon č. 121/2000 Sb. používa termín “výňatky”.

14 napr. umiestnením práce na internete, vydaním diela v knižnej podobe

15 napr. z vedeckých záznamov, ktoré mu na ten účel poskytne konzultant diplomovej práce alebo zo staršej diplomovej práce svojho kolegu

16 Podľa tejto normy je citácia forma skráteného odkazu umiestnená vnútri textu alebo pripojená k textu ako poznámka v dolnej časti strany, na konci kapitoly alebo na konci textu.

17 napr. ustanovenia § 56 a nasl. AZ

Plagiátorstvo a internet

Internet pre plagiátorstvo predstavuje na jednej strane takmer nevyčerpatelný zdroj materiálov na priame zneužitie, na strane druhej ponúka aj reálne možnosti riešenia tohto nežiaduceho javu.

Použiť text sprístupnený na internete je extrémne jednoduché a zvládne to každý, kto pracuje s počítačom. Želaný text v elektronickej forme stačí kurzorom označiť a pomocou klávesovej skratky ctrl+c (copy) a ctrl+v (paste) preniesť do textového editora. Takto "zhotovenú" písomnú prácu stačí už len vytlačiť, podpísať vlastným menom, odovzdať na hodnotenie a veriť, že ten, kto prácu číta, internet nepoužíva alebo nepozná plagiátorove zdroje. Pri dnešnom dátovom objeme internetu¹⁸ je dostupné vskutku nepredstaviteľné množstvo informácií. Už niekoľko rokov sú aj u nás dostupné špecializované webové stránky¹⁹, ktoré obsahujú početné databázy seminárnych prác, referátov, článkov a iných školských písomných úloh. Bohužiaľ, namiesto zdroja inšpirácie sa stali nevyschynajúcim prameňom plagiátorov. Nemenej obľúbenou formou internetového plagiátorstva sú rôzne fóra a inzertné stránky, kde za úplatu plagiátor kúpi hotovú prácu, resp. si ju nechá napísať takpovediac na objednávku. Porušovateľom morálnych noriem sú v tomto prípade obaja, ako plagiátor, tak ziskuchtivý autor, ktorý by sa neskôr len ťažko domáhal porušenia svojich autorských práv, keby prácu, ktorú predal, by plagiátor neskôr zverejnil.

Pomerne hlboko sa zakorenil aj názor, podľa ktorého nie je potrebné v práci uviesť zdroj informácií, ak je text stiahnutý z internetu a nie je pri ňom uvedený autor, resp. nie je s určitosťou možné autora označiť.²⁰ Takýto predpoklad je nesprávny. Podľa ustanovení § 17 AZ patrí k výhradným osobnostným právam autora aj právo dielo neoznačiť. Ak teda autora textu diplomant nepozná, je stále možné uviesť názov a internetový zdroj, z ktorého prevzaté informácie boli čerpané, namiesto ich vydávania za pôvodný výtvor. V extrémnych prípadoch sme tiež svedkami uvažovania, ktoré nakladá s akýmkoľvek materiálom, sprístupneným na internete, bez ohľadu na to, či ho autor označil alebo nie, ako s voľným dielom. V zmysle ustanovení § 53 AZ je dielo voľné, ak autor nemá dedičov alebo ak dedičia autora odmietnu dedičstvo prijať, v opačnom prípade trvajú majetkové práva autora až 70 rokov po jeho smrti. Rovnako, ak je autor neznámy, dielo je voľné až po uplynutí sedemdesiatročnej doby ochrany.²¹ Ak je dielo voľné, na jeho použitie nie je potrebný súhlas autora. Na rozdiel od americkej právnej úpravy nepozná naše právo inštitút vzdania sa autorských práv, resp. umiestnenie diela do sféry voľných diel²² na základe jednostranného úkonu autora alebo inej osoby. Na internete sa preto stretávame aj u nás s pokusmi o

18 Len vyhľadávač Google™ deklaruje viac než 4 a pol miliardy indexovaných web stránok.
<http://www.google.com> (5.2.2007).

19 napr. www.referaty.sk, www.antiskola.sk, www.diplomovka.nfo.sk

20 Pripomíname, že nie všetko, čo človek vytvorí je autorským dielom. Výsledok činnosti človeka považuje autorské právo za dielo vtedy, ak ide o výsledok duševnej tvorivej činnosti autora a tento výsledok je vnímateľný ľudskými zmyslami. Treba povedať, že hoci veľké množstvo textov na internete nemožno považovať za autorské dielo (nesplňa kritérium tvorivosti), nemožno ani s takýmto materiálom nakladať tak, že ho bude samozvaný "autor" vydávať za výsledok vlastnej tvorivej činnosti.

21 § 21 ods. 5 AZ

22 V zahraničí sa používa termín "public domain", kam autor môže jednostranne svoje dielo umiestniť, čo pre používateľa diela potom znamená, že na jeho použitie už nepotrebuje súhlas autora. V drvivej väčšine prípadov ostávajú však zachované osobnostné práva (moral rights) vrátane práva na označenie diela autorovým menom. Aj pri voľných dielach je teda zachovaná povinnosť pri citovaní uviesť zdroj a pôvodného autora.

napodobenie cudzokrajných právnych nástrojov, akým je napr. deklarovanie, že tam sprístupnené diela sú voľné. Častokrát ide však podľa nášho práva o irelevantné, hoci dobromyseľné, prejavy vôle autorov a niekedy aj používateľov, ktorí sa takýmto vyhlásením snažia zbaviť zodpovednosti za použitie diel bez súhlasu autorov. Na základe uvedeného zdôrazňujeme, že aj v prípade voľných diel pri ich použití v diplomových a iných prácach nemožno v zmysle platných právnych predpisov a morálnych noriem tieto diela vydávať za svoje vlastné.

Rovnako obľúbený je aj mýtus, podľa ktoré v prípade prekladu krátkych alebo aj podstatných či dokonca celých častí cudzích diel stiahnutých z internetu nie je potrebné citovať, keďže samotný preklad je tvorivou činnosťou a s výsledkom prekladu môže prekladateľ voľne nakladať, pretože je dostupný elektronicky. Samozrejme, že je to nezmyselný argument. Autorský zákon síce v ustanoveniach § 11 hovorí, že predmetom autorského práva je aj preklad diela do iného jazyka, ale na takýto preklad v súlade s ustanovením § 18 ods. 2 písm.d) potrebuje prekladateľ súhlas, resp. je povinný pri preložení krátkej časti diela citovať bez súhlasu autora. Faktom zostáva, že preložené plagiátorské práce sa niekedy veľmi ťažko identifikujú, je potrebné poznať jazyk pôvodného textu a navyše môže plagiátor parafrázovať originál tak voľne, že s určitosťou preukázať neoprávnené konanie je v zásade nemožné, zostáva len možnosť "čistej" morálnej sankcie, ktorej uvalenie na študenta je osobnou zodpovednosťou hodnotiaceho pedagóga.

Veríme, že internet, ako zdroj informácií, sa viac používa než zneužíva. V boji proti internetovému plagiátorstvu zaznievajú hlasy, že práve umiestňovanie diplomových a iných prác na odborné stránky a portály by bolo veľmi účinnou zbraňou. Tento argument vychádza zo skutočnosti, že každá odovzdaná práca by bola ľahko konfrontovateľná s čo najväčším počtom prác už sprístupnených na internete a že každý jednotlivec by tak mal možnosť účinne vykonávať kontrolu samostatne.

K pozoruhodným snaženiam, ktoré majú technickými prostriedkami systematicky potlačovať plagiátorstvo v školstve patrí napríklad výnimočný projekt "turnitin"²³, tvorcovia ktorého ponúkajú komerčnú službu spočívajúcu v porovnávaní skúmanej písomnej práce s obsahom internetu a databázami iných prác, ktorými disponujú. Výsledkom je tak súhrnná správa, ktorá obsahuje detailnú analýzu plagiátorskej práce, s uvedením použitých ale necitovaných zdrojov. Projekt sa teší veľkému záujmu a mnohí používatelia tvrdia, že umožňuje ukladať v oprávnených prípadoch primerané sankcie a zároveň má preventívne účinky, keď potenciálni plagiátori od svojich úmyslov upúšťajú z obavy, že "turnitin" ich odhalí.

Za zmienku určite stojí aj ďalší ojedinelý počin z dielne našich západných susedov a kolegov z Brna na Masarykovej univerzite.²⁴ Tvorcovia tamojšieho informačného systému pripravili softvérový produkt, ktorý aktuálne disponuje databázou viac ako 250 000 písomných prác, ktoré porovnáva so zadanou písomnosťou v snahe odhaliť plagiátorstvo. Služby programu môžu od leta minulého roka využívať ako učitelia tak aj študenti a očakáva sa, že bude zaznamenaný pokles prípadov plagiátorstva a že softvér napomôže k skvalitneniu písania prác na univerzite.

23 www.turnitin.com (5.2.2007).

24 http://is.muni.cz/clanky/2006_Ikaros_clanek.pl (5.2.2007).

Záver

Nemôžeme idealisticky predpokladať, že s takto komplexným javom s morálno-právnymi dôsledkami sa dokáže spoločnosť úplne a nadobro vysporiadať. Plagiátorstvo, osobitne plagiátorstvo v oblasti vzdelávania, by však u nás nemalo zostať len témou populárnych alebo odborných článkov, ale na konkrétnych školách a univerzitách by sa malo vnímať ako reálny problém, proti ktorému je možné reálne bojovať. Na to je nevyhnutné ho presne pomenovať, informovať o ňom, vhodne poučiť každého, kto sa ho má vyvarovať a pre prípad porušenia definovať sankcie, ktoré by sa mali dôsledne uplatňovať.

Anotácia:

Plagiátorstvo ako inštitút morálky a ako právny koncept. Porušovanie autorského práva v súvislosti s písaním diplomových a iných prác. Citovanie a používanie internetových zdrojov. Používanie voľných diel. Technické prostriedky proti plagiátorstvu v školstve.

Plagiarism as a moral term and legal concept. Copyright infringement in the area of writing thesis and other works. Referencing internet resources. Technical tools against academic plagiarism.

Použitá literatúra:

Black's Law Dictionary. Editor in chief Garner, B.A., West Publishing co, St. Paul, 2004.

ČEČOTOVÁ, V.: Dobré mravy v slovenskom súkromnom práve. EPOS, Bratislava, 2006.

GREEN, P.S.: Plagiarism, Norms, and the Limits of Theft Law: Some Observations on the Use of Criminal Sanctions in Enforcing Intellectual Property Rights. Hastings law journal, vol.54, november 2002.

LESSIG, L.: Free Culture. Penguin Books, New York, 2004.

Oxford advanced learners dictionary. Chief editor Cowie, A.P., Oxford University press, Oxford, 1991.

ŠALING, S. a kol.: Slovník cudzích slov. Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava, 1970.

Internetové zdroje:

www.imdb.com

www.famousplagiarists.com

www.washtimes.com

www.thecrimson.com

www.turnitin.com

<http://is.muni.cz>